

Раџа Рао

ЏАВНИ

*Кас̄ѝа и кас̄ѝа и кас̄ѝа, кажеѝе,
Које је кас̄ѝе, молићу, онај ко с̄ѝозна Боџа?
Канакадас*

Управо сам стигао. Сестра је седела поред мене, чаврљајући о хиљаду ствари – о мом здрављу, мојим студијама, мојој будућности, о Мајсуру¹, о мојој млађој сестри – а ја сам лежао и пијуцкао врућу, врућу кафу која ми је изгледала готово као нектар после дуге вожње бициклом по голом, прашњавом путу ка градићу Малкад. Напола сам је слушао, а напола дремуцкао, осећајући се удобно и слободно после девет месеци дивљања по граду. А када сам завршио кафу, замолио сам сестру да оде и донесе ми још једну шољу; јер сам заиста пожелео да останем сâм, а такође сам желео још мало тог окрепљујућег пића. Када је сестра отишла, легао сам лицем окренут према асури са рукама испруженим поред тела. Изгледало ми је као да ме односи некакав талас, који ме милује, паперјаст и гладак. Заспао сам. Изненада, као у сну, зачуо сам како врата иза мене шкрипе. Али, нисам се померио. Врата се нису са-

¹ *Мајсур* или *Мајсор* (Mysore) је мањи универзитетски град у истоименој држави, која се налази на јужном делу Индијског потконтинента, а њен главни град је Бангалор.

свим отворила, па је изгледало као да неко стоји поред прага плашећи се да уђе. „Можда је то неки комшија”, рекао сам неодређено у себи, па сам онако поспан промрмљао нешто, испружио руке, стопалима лупио по поду и лагано померио главу са једне стране на другу. Врата су поново мало зашкрипала, а прилика у њима као да је узмакла. „Оде!” рекао сам у себи. Можда сам отерао неког комшију. Био сам помало узнемирен. Али, неки дубљи инстинкт говорио ми је да је прилика и даље тамо. Напољу су таљиге тандркале по калдрмисаној улици, а неколико врана грактало је на крову. Сунчеви зраци који су се пробијали кроз црепове обасјали су ми леђа. Осетио сам срећу.

У међувремену је моја сестра ушла у собу, носећи ми кафу. „Раму”, прошаптала је, стојећи поред мене, „Раму, дете моје, јеси ли будан или спаваш?”

„Будан сам”, рекох, окрећући главу према вратима, која су поново зашкрипала и потпуно се затворила.

„Сита”, прошаптао сам, „неко је био на вратима.”

„Када?” питала је гласно.

„Сада! Пре само једне секунде.”

Отишла је до врата и, отворивши их, погледала према улици. После неколико тренутака се насмешила и позвала: „Џавни! Мајмунче једно! Зашто не уђеш? Шта мислиш, ко је овде, Џавни? Мој брат – мој брат.” Поново се насмешила, а неколико суза јој се скотрљало низ образе.

„Заиста, Мајчице!” изговорио је неки стидљиви глас. „Заиста! Хтела сам да уђем. Али, када сам видела како Рамапа чврсто спава, помислила сам да би ми боље било да чекам овде напољу.” Говорила је сељачким дијалектом канада² језика, бесконачно развлачећи самогласнике.

„Тако дакле”, рекао сам у себи, „она већ зна моје име.”

„Уђи!” наредила је моја сестра.

Џавни се лагано приближила прагу, али је и даље стајала напољу, пиљећи као да сам неки светац или свети слон.

„Немој да се стидиш, уђи”, поново је наредила моја сестра.

Џавни је ушла и, ходајући као да је у неком храму, пришла до једног цака са пиринчем и села поред њега.

Сестра се сместила крај мене, поносна и разнежена. Ја сам јој био све – њена снага и богатство. Додирнула је моју главу и рекла: „Раму,

² *Канара* или *Канадиџа* је један од најстаријих народа Индије, из групе Дравида, са око двадесетак милиона припадника који насељавају јужну индијску територију Карнатик, а говоре канарским или канада језиком (на енглеском: Kanarese, тј. Kannada), који је један од четири главна језика дравидске групе у Индији, и чији се књижевни споменици јављају још пре наше ере.

Џавни је наша нова служавка.” Окренуо сам се према Џавни. Изгледало је да крије лице.

Већ је прешла четрдесету, па је испод усана имала ситне боре, али су јој очи биле необичне и заносне. Коса јој је већ седела, недра увела, а на њеном голом, широком челу видели су се трагови бола и обудовљености. „Приђи ближе, Џавни”, рекао сам.

„Не, Рамапа”, прошапутала је.

„Ама, дођи овамо”, инсистирао сам. Пришла је неколико корака и села поред стуба.

„Ох, приђи ближе, Џавни, да видиш како лепог брата имам”, узвикнула је Сита.

Нисам се осећао поласканим. Само су ми мој огромни нос, налик на славину, и дебела доња усна изгледали чудовишнији него икада раније.

Џавни је допузала још неколико корака према нама.

„Ох! Приђи ближе, мајмунче једно”, поново је узвикнула моја сестра.

Џавни се приближила још неколико стопа и, окренувши лице према поду, седела као млада поред младожење.

„Он изгледа као принц, Џавни!” повикала је моја сестра.

„Као бог!” промрљала је Џавни.

Насмејао сам се и испио кафу.

„Читав град је луд за њим”, прошапутала је Џавни.

„Како ти то знаш?” запитала је Сита.

„Како! Стајала сам на пијаци, читаво поподне, да видим када ће Рамапа да наиђе. Рекли сте ми да изгледа као принц. Рекли сте да вози бицикл. И када сам га видела како долази поред дрвета свете смокве на које се пре неки дан обесио рибар Коди, потрчала сам према граду и посматрала како људи пиље и пиље у њега. И сви су ме запиткивали ко је то. ’Наравно, то је шурак пореског инспектора’, одговарала сам. ’Како је он леп!’ рекла је дебела Нанђунда из продавнице кокосових ораха. ’Како личи на неког принца!’ казала је конкубина Чауди. ’Ох, прави правцати бог!’ рече моја комшиница Кенчи, жена берберина Венке.”

„Е па, Раму, као што видиш, читав Малкад је опчињен твојом лепотом”, прекинула је моја сестра. „Чувај се, дете моје. Кажу да се многи у овом месту баве магијом, а чула сам да има доста лепих момака које је убила љубомора.”

Насмејао сам се.

„Немојте се смејати, Рамапа. Овим мојим рођеним очима, са ова моја два ока у глави, видела сам духове више од стотине младића и девојака – а сви су они убијени магијом, магијом, Рамапа”, убеђивала ме је Џавни, по први пут гледајући према мени. „Учени мој Рамапа, Рамапа, никада немојте излазити после заласка Сунца; јер по мраку ходају

разноразни духови. Нарочито никада не смеће ићи поред канала пошто су се краве вратиле кући. То је место на коме се појављују утваре, Рамапа.”

„Како знаш?” питао сам из радозналости.

„Како! Видела сам то овим својим рођеним очима, Рамапа, све сам видела. Грнчарева жена Ранги била је несрећна. Јадница! Јадница! И једне ноћи је била тако страшно, страшно тужна, да је потрчала и скочила у канал. Пре неки дан, када сам се враћала кући по мрклом мраку са мојим јагњешцетом, шта мислите кога сам видела – Ранги у белом, широком сарију, док јој коса лепрша свуда око ње. Стајала је испред мене. Задрхтала сам и заплакала. Она је потрчала и застала поред дрвета, урлајући чудним гласом! ’Бежи! Бежи!’ повикала сам. Затим сам је изненада видела како стоји на мосту, па је скочила у канал, јечећи: ’Моја девојчица је нестала, мог детета више нема, па неће ни мене бити!’”

Сестра је задрхтала. Она се ужасавала ђавола. „Зашто не умукнеш, ти магарећа удовице, уместо што нам овде просипаш све своје знање из Веда?”

„Опростите ми, Мајчице, опростите”, преклињала је Цавни.

„Опраштала сам ти изнова и изнова, па опет се понавља иста стара прича. Увек та иста Рамајана. Зашто не паднеш у бунар као Ранги и не претвориш се у ђавола?” Моја сестра је побеснела.

Цавни се насмешила и сакрила лице између колена, стидљиво. „Како је леп ваш брат!” промрмљала је усхићено после неколико тренутака.

„Зар ти нисам рекла да је као принц! Ко зна којег је бога он реинкарнација? Ко зна?” прошаптала је моја сестра, тапшући ме, поносно, у религиозном заносу.

„Сита!” одговорио сам и додирнуо њено крило са нежношћу.

„Без Цавни никада не бих могла да преживим на овом проклетом месту!” рече моја сестра после неколико тренутака ћутања.

„А без вас ни ја не бих могла да преживим, Мајчице!” Њен глас био је тако смирен и звонак да је изгледало као да пева.

„На овом проклетом месту све је тако тешко”, клела је Сита. „Он се увек мучи сакупљајући порезе. Села нема много, али се налазе на великој удаљености једно од другог. Понекад не долази кући више од недељу дана, и ја бих премрла од страха да Цавни није била са мном. А Цавни”, прошапутала је, помало тужно, „сигурна сам, разуме моја страховања, моја убеђења. Мушкарци, Раму, никада не могу да нас схвате.”

„Зашто?” питао сам.

„Зашто? Не знам на то да ти одговорим. Ви сте претерано практични и исувише безбожни. Нама је све мистериозно. Наши богови нису и ваши богови, а ваши богови нису и наши богови. То је једноставна ствар.” Изгледало је да се још више растужила.

„Па опет, ја сам увек покушавао да те схватим”, успео сам да прошапћем.

„Наравно! Наравно!” узвикнула је моја сестра, умирујући ме.

„Мајчице”, промрмљала је Цавни, подрхтавајући, „Мајчице, хоћете ли ми дозволити да кажем једну ствар?” Изгледало је као да преклиње.

„Да!” одговорила је моја сестра.

„Рамапа, ваша сестра вас воли”, рече Цавни. „Она вас воли баш као да сте њено рођено дете. Ох! Желела бих да сам могла да видим њено двоје деце! То мора да су били анђели! Можда су сада у рају – у рају! Деца одлазе у рај! Али, Рамапа, хтела сам да кажем следеће. Ваша сестра вас воли, све време прича о вама и говори: ’Да мој брат није жив, и ја бих одавно умрла.’”

„Колико дуго си са Ситом?” упитао сам Цавни, покушавајући да променим тему.

„Колико дуго? Колико дуго сам са овом породицом? Откуд ја то знам? Чекајте да видим. Жетва је била завршена и одвајали смо плеву од зрневља када су они дошли.”

„Како си успела да је пронађеш?” запитало сам сестру.

„Забога, Рамапа”, повикала је Цавни, по први пут поносито, „нема никога ко би могао да ради за породицу пореског инспектора као ја. Можете да питате кога год хоћете у граду, укључујући сваког парижу ако желите, и сви ће вам рећи: ’Цавни, она је добра као крава’, а такође ће додати да нема никога ко може да служи значајног човека попут пореског инспектора као Цавни – као ја.” Задовољно се ударила по грудима.

„Значи, ти си највернија слушкиња међу овдашњим слугама!” додао сам помало збуњено.

„Наравно!” узвикнула је поносито, држећи шаке склопљене на коленима. „Наравно!”

„Колико пореских инспектора си служила?”

„Колико? Чекајте да видим.” Почела је да броји на прсте, једног по једног, присећајући их се по томе колико су деце имали, каква су им била гледишта, које су касте били, из ког места, или чак по томе како су добри били да јој подаре два сарија, бакшиш од четири ане³ или врећу пиринча.

„Цавни, рекао сам”, трудећи се да будем забаван, „претпоставимо да ја дођем овде једнога дана, на пример после десет или петнаест или двадесет година, а да нисам порески инспектор, па те замолим да ме служиш. Да ли би пристала или не?”

Изгледала је запањено, насмејала се и окренула ка мојој сестри тражећи помоћ.

³ Ана је новчана јединица, једнака шеснаестини сребрне рупије.

„Одговори му!” наредила јој је моја сестра нежно.

„Али, Рамапа”, узвикнула је она, пресрећна што је пронашла решење, „ви и не можете а да не будете значајан човек као наш Господар, порески инспектор. Са вашим знањем и вашом лепотом не можете ни да budete нешто друго. А када дођете овде, наравно да ћу вас служити.”

„Али, шта ако не будем порески инспектор”, инсистирао сам.

„Морате бити – морате бити!” повикала је, као да ја себе вређам.

„Добро, бићу порески инспектор да би ме ти служила”, нашалио сам се.

„Као да није довољно што ја крваво ринтам као порески инспектор”, додао је мој зет, улазећи кроз задња врата, прекривен прашином и без даха.

Цавни је устала и отрчала као у побожном страху. Био је то њен Господар.

„Заиста је умилна”, рекао сам сестри.

„Готово као мајка!” додала је она, и насмешила се.

У штали је Цавни разговарала са телетом.

Мој зет је био одсутан по два или три дана недељно. Тих дана би Цавни обично долазила да спава у нашој кући, јер се моја сестра плашила да буде сама. А пошто је то постала навика, Цавни је долазила као и обично чак и док сам ја био тамо. Једно вече, не могу да се сетим зашто, рано смо вечерали и када смо прострли постеље, легли смо још пре заласка Сунца. Цавни је дошла, провирила кроз прозор и шапатом позвала: „Мајчице, Мајчице!”

„Уђи, мајмунче једно”, одговорила је моја сестра.

Цавни је отворила врата и ушла. У руци је носила чаршав и, бацивши га на под, отишла је право у шталу где је обично стајала њена храна. Ја то нисам могао да поднесем. Већ сам се много пута свађао са сестром због тога. Али, она није хтела да расправља о томе. Они припадају нижој класи и не можеш их позвати да седну и једу са тобом, рекла би.

„Разуме се!” одговорио сам. „Па најзад, зашто да не? Зар нису и они као ми, као било ко од нас? Пре неки дан си рекла да је волиш као да ти је старија сестра или мајка.”

„Јесам!” љутито је промумлала. „Али то што некога волиш не значи да треба да будеш безбожан.”

„А шта то, молим те, значи – бити безбожан?” наставио сам, бесно.

„Безбожан. Безбожан. Е па, када једеш заједно са женом из ниже касте, ти си безбожан. И знаш, Раму”, узвикнула је очајно, „доста ми је свађања без престанка. У име наше пресвете мајке, остави ме на миру!” И ето суза!

„Ти си нечовечна!” зафрктао сам са гнушањем.

„Иди па покажи своју човечност!” прогунђала је и, сакривши лице испод покривача, још јаче почела да лије сузе.

Био сам стварно исувише посрамљен и претерано љут да бих остао у својој постељи. Устао сам и отишао у шталу. Џавни је седела у мраку, гутајући залогаје пиринча, што је звучало као када крава прежива своју храну. Помислила је да сам ушао како бих прошао у башту, али ја сам остао поред ње, наслонивши се на зид. Престала је да једе и видело се да јој је страшно непријатно.

„Џавни”, рекао сам нежно.

„Рамапа!” одговорила је, збуњено.

„Зашто не упалиш фењер док једеш, Џавни?”

„А зашто бих?” узвратила је и поново почела да жваће храну.

„Али, овако не можеш да видиш шта једеш”, објаснио сам.

„Не могу. Није ни потребно да човек види оно што једе.” Насмејала се као да је то забавља.

„Али, потребно је!” био сам љут.

„Не, Рамапа. Знам где ми је пиринач, а могу да напипам где је туршија, и то је довољно.”

Управо у том тренутку, крава је избацила гомилу балеге, која се расплескала по камењем поплочаном поду.

„Хајде да уђеш са мном у ходник”, узвикнуо сам. Знао сам да је ничим нећу у то убедити.

„Не, Рамапа. Сасвим ми је добро овде. Не желим да упрљам под ходника.”

„Ако га упрљаш, ја ћу га очистити”, повикао сам у очајању.

Ђугала је. У мраку сам близу себе видео сенку Џавни, како је баца слабашина светлост звезда која је допирала кроз баштенска врата. У углу је крава тешко дисала, а теле је грицкало свежањ сена. Био је то ужасан тренутак. Изгледало је као да сва беда овога света тишти све око и изнад мене. Па опет – па опет – та патња – као да су јој се сви подсмевали.

„Џавни”, изговорио сам са нежношћу, „да ли и код куће једеш овако?”

„Да, Рамапа.” Њен глас је био тужан.

„А зашто?”

„Петролеј је сувише скуп, Рамапа.”

„Али ти сигурно можеш да га купиш?” наставио сам.

„Не, Рамапа. Цена једне флашице је ана, а она траје само недељу дана.”

„Али, ана није ништа”, рекао сам.

„Ништа! Ништа!” Говорила је као да је престрављена. „Како то, учени мој Рамапа, ја толико зарадим за два дана.”

„За два дана!” Ретко када сам у животу био толико изненађен.

„Да, Рамапа. Ја зарађујем по једну рупију сваког месеца.” Изгледала је задовољно.

Чуо сам како негде хучи сова, а далеко, веома далеко, негде исувише далеко, на превеликом растојању да би то моје неосетљиве уши чуле, свет је ћутке наричући оплакивао своје патње. Зар није сâм Господ рекао: „Када год се појаве беда и незнање, ја ћу доћи”? Ох, када ће наступити тај дан, и када ће се огласити Шкољка спознаје?

Нисам знао шта да кажем. Срце ми је убрзано лупало. Зажмурио сам и утонуо у исконску бујицу која се креће од извора самог Бића. Човече, волим те.

Џавни је седела и јела. Механичко жвакање пиринча изгледало је као да представља њен живот, циклус њеног постојања.

„Џавни”, запитао сам је, прекинувши тишину, „а шта радиш са том једном рупијом?”

„Никада је не узимам”, одговорила је смејући се.

„А зашто је не узимаш, Џавни?”

„Мајчица чува за мене тај новац. Ту и тамо каже да сам добро радила, па дода ану или две у моју уштеђевину, тако да ћу једнога дана имати довољно да купим сари.”

„А од остатка?”, питао сам.

„Од остатка? Па, купићу нешто за дете мог брата.”

„Је ли твој брат сиромашан, Џавни?”

„Није. Али, Рамапа, ја волим то дете.” Насмешила се.

„Претпоставимо да тражим од тебе да ми га даш?” Насмејао сам се, пошто нисам могао да плачем.

„Ох, то никада од мене не бисте тражили, Рамапа, никада. Али, Рамапа, ако бисте то затражили, ја бих вам га дала.” И она се насмејала, задовољна и весела.

„Ти си дивно створење!”, промрмљао сам.

„Ваша сам слушкиња, Рамапа!” Завршила је са јелом, па је отишла у купатило да опере руке.

Изашао сам у башту и стајао тамо гледајући у небо на коме су се искриле звезде. У њиховом сјају било је другарства. И мале и велике рожиле су се једне уз друге у средишту мирног и бистрог неба. Боже, знају ли оне за касте? Негде веома далеко неки рабација овако појаше:

„Ноћ је мрачна;

Дођи мени, Мајчице.

Ноћ је тиха;

Дођи мени, пријатељу.

Ветрови су уздисали.”

Свако вече када би Џавни дошла да спава код нас, дуго смо ћаскали о свим сеоским догађањима. Она је увек имала да нам саопшти неке новости. Једнога дана би се тицале жене поштара Субе, која је побегла са

муслиманом из продавнице манга. Наредног дана би нам причала о томе како је Канти, жена Сате Венкане, чудесно излечена на недавном ходочашћу до храма Билигири. Моја сестра се увек занимала за та оговарања, па је Цавни схватала као своју дужност да сазна све о свакоме. Чаврљала би тако читаво вече, све док нас двоје не бисмо заспали. Моја сестра је обично спавала до прозора, ја близу врата, а Цавни поред наших ногу. Спавала је на незастртој асури, а покривала се памучним чаршавом, али је изгледало да јој никада није хладно. Једне од тих ноћи, док смо се бавили оговарањем, молио сам Цавни да ми исприча макар нешто мало о свом сопственом животу. У почетку је одбацила моју идеју; али, када је моја сестра заурлала на њу, прихватила је, и даље прилично невољно. Сав сам се претворио у уши, али моја сестра је убрзо удобно захркала.

Цавни је рођена у суседном селу Котехали, где је њен отац зими обрађивао поља, а лети прао одећу. Мајка јој је увек имала посла, будући да су се готово свакодневно рађала деца у овом или оном селу, а пошто је она била бабица по наслеђу, сви су тражили баш њу. Цавни је имала четири сестре и два брата, од којих је преживео само њен брат Бима. Волела је своје родитеље, а и они су волели њу; и када је напунила осамнаест година, удала су је како се то већ ваља за једног младића из Малкада кога су они одабрали. Тај момак је био добар и пажљив, и ни један једини пут је није тукао. И он је био перач рубља, а „Замислите ту случајност!” рече Цавни поносито, „прао је веш лично за Махараџу, када би он долазио овде.”

„Заиста!” узвикнуо сам.

И она је наставила. Њен муж био је, као што сам већ рекао, добар човек, и заиста ју је волео. Никада је није терао да ради исувише напорно, и увек би кувао за њу када би била болесна. Једнога дана, међутим, пошто су богови тако одлучили, змија га је ујела док је прао одећу крај реке и, упркос свим враџбинама које је употребио берберин⁴ Суба, умро је још то исто вече, узвикујући до последњег дана: „Цавни, Цавни, моја Цавни.” (Очекивао бих да у овом тренутку заплаче. Али, она је наставила без икаквих узвика или уздаха.) Затим су једна за другом наступиле разне несреће⁵, али она је знала да то није ништа јер, како рече, изнад свега тога се креће и влада Богиња Талакама.

⁴ Према индијском веровању, човеков живот после уједа змије *ојировнише* може спасити за то обучени берберин, који у једној руци држи крчаг пун воде, а у другој чинију млека, и рецитијући враџбине призива змију да исиса сопствени отров из ране, па га затим испљуне у чинију са млеком.

⁵ У Индији се сматра да жена по мужевљевој смрти, нарочито ако нису имали деце, мора својевољно да се баца на ломачу током спаљивања његових посмртних остатака, и тај обичај је познат по имену *саџи* (*suttee*). Уколико то не учини, удовица ће својим присуством призивати зло и наносити несрећу свима у својој околини.

Њен муж потицао је из породице у којој је било троје браће и две сестре. Старији брат био је веома порочан, и од три дана два је проводио у картању и опијању. Средњи је био њен муж, а најмлађи је био веома охоли младић који се већ, то су сви добро знали, спријатељио са конкубином Сиди, некадашњом љубавницом свештеника Рангапе. Он се према својој жени понашао као да је во и једном ју је изистински толико пребио да је крварила и онесвестила се. У тој породици било је пуно деце, а пошто је и једна од сестара њеног мужа такође живела у том селу, и њена деца су исто тако долазила да се играју у њиховој кући. И тако је Цавни наставила да живи срећно, радећи као и обично по кући и чинећи оно мало што је могла да би доприносила породичним финансијама.

Никада није сазнала, рече ми, како је до свега тога дошло, али једнога дана се појавио полицајац, преплашивши све њих, и одвео њеног старијег девера, а да нико од њих није схватио због чега. Жене су биле престрављене све до једне и сви су плакали. Људи у њиховом месту почели су да их пљују док пролазе поред њих, и остављали су стоку да попасе све усеве у њиховим пољима, како би показали своју мржњу и осветољубивост. Срам, беда и свађе ређали су се једно за другим. А због тога што је старији девер био у затвору, а млађи са љубавницом, жене у кући су јој загорчавале живот: „’Ти прљава удовице!’ говориле би ми и пљувале ме. Ја сам плакала и јецала и често бих пожелела да се бацам у реку. Али, знала сам да би се Богиња Талакама наљутила на мене, па бих устукнула сваки пут када ми је падало на памет да се убијем. Једнога дана, међутим, жена мог старијег девера ме је толико пакосно напала да сам побегла из те куће. Нисам знала где да идем, будући да нисам никога познавала, а брат ме је мрзео – он ме је одувек мрзео. Па опет, Рамапа”, рече она, „па опет, сестра је сестра. Не може се порећи да је иста мајка дојила обоје.”

„Наравно да не може!” рекао сам.

„Али, он се према мени никада није понашао као ви према вашој сестри.”

„Тако значи, љубоморна си, ти злослутна удовице!” проклињала је моја сестра, која се пробудила. Она је увек мислила да је људи мрзе или да јој завиде.

„Не, Мајчице, не”, бранила се Цавни.

„Настави!” рекох ја.

„Отишла сам код брата”, наставила је. „Чим ме је његова жена видела, почела је да псује и пљује и одвела је своје дете које се играло на веранди, тврдећи да ћу га зачарати. После неколико тренутака мој брат је изашао.

’Зашто си дошла?’ питао ме је.

’Ја више немам дома’, рекла сам.

'Ти прљава удовице, како можеш да пронађеш дом у коме ћеш живети, када носиш несрећу где год да крочиш?'

Сузе су ми једноставно лиле саме од себе.

'Плачи, плачи!', викао је он, 'плачи све док нас не поплавиш сузама. Али, од мене нећеш добити ни залогај пиринча. Не, ни залогај!'

'Не', узвратила сам. 'Ја и не тражим залогај пиринча. Тражим само прибежиште ширине длана где ћу се склонити.'

Изгледало је да се мало смирио. Погледао је тамо-овамо, па је заурлао: 'Да ли ми обећаваш да се никада нећеш ни са ким свађати?'

'Да!' одговорила сам, и даље лијући сузе.

'Е па онда, ради покоја душе мога оца, даћу ти ону страћару поред бапштенских врата. Ту можеш да седиш, плачеш, једеш, умреш – ради шта год хоћеш', рекао је. Задрхтала сам. У међувремену се вратила његова жена. Намрштила се и ударила ногом о под, проклињући ме и називајући ме курвом, магарцем, вештицом. Рамапа, никада нисам видела такву жену. Због ње се мој живот претворио у бујицу суза."

„Како?“, питао сам.

„Како! То не знам. Има већ десет или двадесет година откако сам ушла у њихову кућу. И свакога јутра док се будим у ушима ми одзивања 'магарчева жено' или 'курво'."

„Али, ти немаш никакве везе са њом?“ питао сам.

„Немам. Само, њихово дете понекад дође код мене зато што га волим, а онда моја снаја излети, урличући као тигрица, па прети да ће ми на смрт одрати кожу ако још једном пипнем њено дете."

„Не би требало да га пипнеш онда“, рекао сам.

„Наравно да и не бих да само имам своје рођено дете. Али, Рамапа, тај дечачић ме воли."

„А зашто ти они не дају да га пипнеш?“

„Због тога што кажу да сам вештица и зао дух.“ Заплакала је.

„А ко то каже?“

„Они. Они обоје то кажу. Па опет, Рамапа“ – ту се изненада разве-селила – „Ја увек држим манго и колаче које ми Мајчица даје, па их све чувам за тог дечкића. И зато он побегне од своје мајке сваки пут када су врата отворена. Он је тако мило, премило дете.“ Била је срећна.

„Колико година он има?“ питао сам.

„Четири."

„Је ли им то једино дете?“

„Не. Имају још четворо – сва та деца су им одрасла. Један момак је већ тако велики као ви."

„А ти остали, да ли те воле?“

„Не. Они ме сви мрзе, сви ме мрзе – осим тог детета."

„А зашто ти не усвојиш неко дете?“

„Не, Рамапа. Ја имам јагње, и то је довољно."

„Ти још имаш и јагње!” узвикнуо сам изненађено.

„Да, јагње за то дете да се сада игра са њим, а када дође следећи фестивал посвећен Дурги⁶, онда ћу га жртвовати Богињи Талакама.”

„Жртвовати га Богињи! А зашто, Џавни? Зашто га не пустиш да живи?”

„То што говорите је богохуљење, Рамапа. Ја сам дужна да сваке треће године жртвујем Богињи по једно јагње.”

„А шта ти она даје заузврат?”

„Шта то говорите! Шта!” Била је љута. „Све! Све што имам! Да ли бих била жива да ме та Богиња није заштитила? Да ли би ово детенце долазило код мене да ми Богиња не помаже? Да ли би Мајчица била тако добра према мени да ме Богиња није благословила? Ето, Рамапа, све је њено. О, велика Богињо Талакама, подари свима добро здравље и дуговечност и пуно потомака. Заштити ме, Мајчице!” Молила се.

„А шта ће мени дати ако јој ја принесем на жртву јагње?” питао сам.

„Све, Рамапа. Постаћете учен човек; бићете значајна личност; оженићете се богатом женом. Рамапа”, рече она, одједном се разнеживши, „ја се одувек молим за вас. Када ми је Мајчица рекла да има брата, ја сам казала Богињи: ’Богињо, учини све да тај момак буде јак и пун врлина, и подари му свих осам богатстава Небеса и Земље.’”

„Да ли ме волиш више или мање од детета свог брата?” питао сам је, да бих променио тему.

Ћутала је неколико тренутака.

„Не знаш?” питао сам.

„Не, Рамапа. Размишљала сам. Ја жртвујем јагње Богињи ради здравља тог детенцета. Никада нисам принела на жртву јагње ради вашег здравља. Па како онда могу да кажем кога више волим?”

„То детенце!” рекао сам.

„Не, не, и вас исто толико волим, Рамапа.”

„Хоћеш ли да ме усвојиш?” Не, нисам се шалио.

Она је праснула у грлени смех, којим је пробудила моју сестру.

„Ох, умукни!” викнула је Сита.

„Да ли знаш да ће ме Џавни усвојити?”

„Да ће те усвојити! Боље би јој било да оде и баци се у реку?” заурлала је, а онда поново заспала.

„Ако ме усвојиш, Џавни, радићу за тебе и даваћу ти довољно хране.”

„Не, учени Рамапа. Брамин⁷ не сме да ради. Ви сте ’одабрани’.”

„Одабрани, ма није него! Не, нисмо!” промрљао сам.

⁶ Дурга је округни вид Шивине жене; то је друго име за Кали, богињу ужаса.

⁷ Брамин или Браман је члан највише касте Индуса, из чијих редова се обично бирају свештеници.

„Јесте. Јесте. Свете књиге су ваше. Веде су ваше. Ви сте све, ви сте све, ви сте они који су два пута рођени. Ми смо ваше слуге, Рамапа – ваши робови.”

„Ја нисам Брамин”, рекао сам напола у шали, а напола озбиљно.

„Јесте. Јесте. Хоћете само да ми се подсмевате.”

„Не, Цавни, претпоставимо да ме усвојиш?”

Поново се насмејала.

„Ако ме не усвојиш, сада ћу одмах умрети и претворити се у јагње у мом наредном животу, па ћеш га ти купити. Шта ћеш онда да урадиш?”

Није рекла ништа. То је било исувише збуњујуће за њу.

„А сада”, рекох, осетивши се поспаном, „сада, Цавни, иди да спаваш и размисли поново сутра ујутру да ли ћеш ме усвојити или не.”

„Усвојити! Ви сте бог, Рамапа, бог! Ја не могу да вас усвојим.”

Задремао сам. Кроз тишину сам чуо само како Цавни говори: „Богињо, велика Богињо, као што сам се заветовала, жртвоваћу ти моје јагње. Заштити оно детенце, заштити Мајчицу, заштити њеног брата, заштити мог Господара, о Богињо! Заштити и мене!”

Богиња је ћутала, у малом храму покрај Коверија, међу жамором дрвећа у шумарку.

Једно јулско јутро, два лета касније. Наше таљиге тандрчу по калдрми на улици, и ускоро смо на сеоском тргу. Цавни трчи иза таљига, док јој сузе лију низ образе. Читавих недељу дана гледао сам је како плаче све време, све време страхујући од дана када ћемо је напустити да нас више никада не види. Остала је без даха. Али, и даље хода брзо, држећи корак са биковима. Ја сам са сестром на задњем седишту таљига, а мој зет седи напред, поред возача. Моја сестра је такође тужна. Дубоко у срцу зна да оставља пријатеља. Да. Цавни је била њен пријатељ, њен једини пријатељ. Ту и тамо се загледају једна у другу, и могу да видим како Цавни изненада почиње да јеца као дете.

„Мајчице, Мајчице”, говори приближавајући се таљигама, „немојте ме заборавити.”

„Нећу. Не, уверавам те, нећу.”

Сада је и моја сестра у сузама.

„Па чак и ако те она заборави, ја нећу”, додајем. И ја бих сâм заплакао да нисам тако добро васпитан.

Када смо дотакли реку, било се већ сасвим разданило. Сада, лети, има тако мало воде да скела не плови, него ћемо таљигама прегазити реку. Возач каже да ће одморити бикове на тренутак, па ја силазим да се надишем свежег ваздуха, али још више да бих разговарао са Цавни.

„Немој да плачеш”, кажем јој.

„Рамапа, како могу а да не плачем? Да ли ћу икада поново видети породицу богова као што је ваша? Мајчица је била љубазна према

мени, љубазна као права богиња. Ви сте били тако, тако добри према мени, а Господар..." Овде је поново почела да јеца.

„Не, Цавни. У додиру са срцем као што је твоје, ко не би процветао у бога?"

Али, она је само плакала. Моје речи јој ништа нису значиле. Била је нервозна, па је стално подрхтавала. „Мајчице, Мајчице", изговарала би између јецаја, „О, Мајчице!"

Возач ме је позвао да уђем. Попео сам се на таљиге тешког срца. Остављао сам најдивнију душу. Ушао сам. Возач је повикао: „Хој, хојии!" И бикови су загазили у реку.

Све док нисмо прешли на другу обалу, могао сам да видим Цавни како седи на камenu и гледа према нама. Чинило ми се да ми у срцу и даље одзвањају њени јецаји. Огромно дрво свете смокве уздизало се иза ње, па је преко плаве реке и испод неизмерно широког неба, изгледала тако мала, само тачкица у свемиру, која је постајала све мање стварна. Ко је она?

Из збирке Крава на барикадама и друге приче